

RENATA MEJAK

O ODNOSU STARŠEV DO DVOJEZIČNE ŠOLE V LENDAVI (prikaz rezultatov "case study")

Uvod

Izhajajoč iz spoznanja, da je za sprejemanje in uspešno delovanje dvojezične šole, vzpodbuda in pomoč družinskega okolja bistvenega pomena, smo v šolskem letu 1990/91 nadaljevali naša preučevanja o odnosu staršev do dvojezične šole v Lendavi.

Nadaljevanje naše raziskave nam omogoča zanesljivejše sklepanje o odnosu staršev do dvojezične šole, hkrati pa nam omogoča medsebojno primerjavo rezultatov (iz leta 1989 in 1990) in presojo o tem, ali so velike politične in družbene spremembe v letu 1990 (zlasti večstrankarske parlamentarne volitve) vplivale na artikuliranje starševskega odnosa do dvojezičnega izobraževanja otrok na narodnostno mešanem območju v Lendavi.

Enako kot v prvem delu naše "case study"¹ se je naša pozornost tudi to pot usmerila v dejavnike uspešnosti dvojezičnega izobraževanja zunaj šole (t.j. na starše), ki posredno, delno pa tudi neposredno vplivajo na recepcijo in uspešnost dvojezičnega izobraževanja otrok. V tej zvezi smo ugotavljali koordiniranost vzgojnega delovanja šole in družine (zlasti na področju medsedbojnega spoštovanja, tolerance, razumevanja in sodelovanja v večnacionalnem okolju), hkrati pa smo želeli dobiti tudi mnenje staršev o dvojezični šoli, spoznati njihove izkušnje in sodelovanje s šolo pri uresničevanju humanih ciljev dvojezične vzgoje in izobraževanja.

Potek dela

Oktober 1990 je potekalo terensko delo v Lendavi. Anketarji, ki obvladajo oba jezika so obiskali starše učencev 8.a in 8.b. razreda in opravili intervju, posebej z očetom in posebej z materjo. Osrednjo enoto analize v Case study II. predstavljajo starši in učenci 8.a. in 8.b. razreda v šolskem letu 1990/91 na dvojezični osnovni šoli v Lendavi.

Obe anketi (za starše in učence) smo v letu 1990 dopolnili z vprašanjem (na podlagi dobljenih izkušenj z anketo v letu 1989) o samoocenitvi anketiranja o stopnji spoznavanja (razume, govori, piše) slovenskega in madžarskega jezika. K odločitvi o dopolnitvi vprašalnika so nas napotili tudi neformalni razgovori s starši (Slovenci) in v okolju prevladajoče mnenje, da je znanje madžarskega jezika učencev slovenske narodnosti, na zelo nizki stopnji. Želeli smo, da starši in učenci v odkritem pogovoru z anketarjem, ocenijo svoje znanje madžarskega in slovenskega jezika. Na ta način pridobljeni podatki nam omogočajo vpogled v dvojezičnost respondentov, zajetih v case study. Vsa preostala anketna vprašanja so bila prevzeta iz ankete iz leta 1989.

1. Prvi del raziskave je bil objavljen v letu 1991 (dr. R. Mejak in S. Novak Lukanovič, The Participation of Parents, School and the Social Surrounding in the Implementation of the Concept of Bilingual Education, Institut za narodnostna vprašanja, Ljubljana 1991) in predstavljen strokovni javnosti na mednarodni konferenci o izobraževanju in jezikovnem pluralizmu v organizaciji OECD/CERI) marca 1991 v Sidney-u.

Intervju s starši dopolnjuje prav tako kot v I. delu naše raziskave, usmerjeno opazovanje. Skozi opazovanje na kraju samem smo spoznali socialni svet, jezikovne situacije in mednacionalne odnose na narodnostno mešanem območju v Lendavi. Zlasti smo se osredotočili na družbeni položaj madžarskega jezika v Lendavi, na vpliv okolja pri uveljavljanju koncepta dvojezične šole in na možnosti uveljavljanja dvosmerne dvojezičnosti v praksi.

Teoretična izhodišča "case study" kakor tudi zasnova in razvojni problemi dvojezičnega šolstva so prikazani v I. delu raziskave. Prav tako smo tudi pri pripravi II. dela "case study" upoštevali metodološka napotila OECD/CERI.

I. Značilnost družin zajetih v "case study"

V case study smo v šolskem letu 1990/91 zajeli učence 8.a. in 8. b. razreda dvojezične osnovne šole in njihove starše. V vzorcu je bilo zajetih 47 učencev (24 v 8.a. in 23 v 8.b. razredu) in 91 staršev (t.j. 44 očetov in 47 mater). Narodnostno sestavo vzorca smo ugotavljali iz šolske dokumentacije, po kateri je v 8.a. in 8.b. razredu vpisanih 25 Slovencev (12 + 13, t.j. 53,1%), 19 Madžarov (11 + 8, t.j. 40,5% in trije Hrvati (1 + 2, t.j. 6,4%).

Staršem smo omogočili, da so lahko odgovarjali na anketna vprašanja v slovenskem ali madžarskem jeziku. Pripadniki hrvatskega naroda so lahko odgovarjali prav tako v svojem jeziku. Starši ponujene možnosti v glavnem niso izkoristili. Ponovila se je praksa dosedanjih anketiranj na narodnostno mešanem področju v Lendavi, ko se je večina anketirancev odločila za rabo slovenskega jezika pri odgovorih na anketna vprašanja. Starši učencev 8.a. in 8.b. razreda so odgovorili na anketna vprašanja:

v slovenskem jeziku	79	(86,8%)
v madžarskem jeziku	9	(9,9%)
v hrvatskem jeziku	2	(2,2%) in
dvojezično	1	(1,1%).

Primerjava teh podatkov s številom učencev, ki so evidentirani v šoli kot Madžari (kar pomeni, da je vsaj eden od staršev Madžarske narodnosti) dokumentira razširjeno mnenje v Lendavi, da se Madžari pogosto iz neupravičenih razlogov odrekajo svojemu jeziku. Hkrati pa ti podatki potrjujejo našo oceno zapisano (in konkretizirano) v I. delu naše študije, da se madžarski jezik umika iz javnega življenja.

Podatki o družinah zajetih v "case study" kažejo, da je družinsko ozadje učencev 8.a in 8.b. razreda podobno kot v prvem delu naše raziskave, t.j. prevladujejo družine z manjšim številom otrok. Tipične so družine z dvema otrokoma (74,4%). Samo s starši (brez ožjih sorodnikov kot so stari starši, strici, tete, itd.) živi kar 72,3% družin. Struktura družin kaže splošne trende in značilnosti sodobnih družin v Sloveniji, in sicer, da prevladujejo družine z nizkim številom otrok (1-2) in da družinsko skupnost tvorijo le starši in otroci.

Iz šolske dokumentacije smo razbrali, da velik del učencev izvira iz mešanih zakonov. V 8. a razredu je več otrok, poleg drugih kombinacij (slovensko-bolgarskih, slovensko-romunskih in hrvatsko-madžarskih) iz slovensko-madžarskega zakona (6). V 8. b razredu pa 5 učencev izvira iz madžarsko-hrvaškega zakona, 4 učenci pa iz slovensko-hrvaškega zakona. Med anketiran

imi družinami je 14 slovenskih (oba zakonca Slovenca) in 11 madžarskih (oba zakonca Madžara) družin, vsi ostali zakoni so narodnostno mešani.

Podatki o zaposlenosti staršev kažejo, da sta v večini družin zaposlena oba starša. Posebno visoko je število zaposlenih mater v 8. a razredu (95,8%), nekoliko manjše pa v 8.b. razredu (75,2%).

Ob preučevanju značilnosti družin zajetih v "case study" smo se v letu 1991 srečali s pojavom nezaposlenosti. V prejšnjih letih se z nezaposlenostjo staršev, zlasti očetov, nismo srečevali, ker so bili gospodarski trendi ugodnejši kot v zadnjih dveh letih. V 8.a. razredu je 8,7%, v 8.b. razredu pa je 9,5% očetov nezaposlenih.

Očetje so pretežno zaposleni v industriji (Nafta, Gorenje-Varstroj) v gradbeništvu (Gradbenik) trgovini in obrti. Matere pretežno opravljajo dela v trgovini (Merkator), v administraciji (Nafta, občina, banka) v tovarni Indip in v gostinstvu.

Natančnejšo sliko o izobrazbi staršev nam daje tabela:

IZOBRAZBA	8.a.		8.b.	
	oče	mati	oče	mati
1. nedokončana osnovna šola	4 (17,4)	1 (4,2)	5 (23,8)	2 (8,7)
2. 8. razredov osnovne šole	1 (4,3)	7 (29,1)	2 (9,5)	10 (43,4)
3. poklicna šola	8 (34,9)	6 (25,0)	7 (33,3)	7 (30,4)
4. 4. letna srednja šola	4 (17,4)	9 (37,5)	5 (23,8)	1 (4,4)
5. višja šola	6 (26,0)	1 (4,2)	1 (4,8)	2 (8,7)
6. visoka šola	-	-	1 (4,8)	1 (4,4)

Izobrazba staršev se v veliki meri pokriva s podatki o izobrazbi staršev iz I. dela "case study". Večina očetov je končala poklicno ali 4. letno srednjo šolo. Odstopanje je opazno le v primeru očetov učencev 8.a. razreda, ki so končali višjo šolo (26,0%).

Pogovorni jezik v družini

Vprašanje o pogovornem jeziku v družini smo postavili staršem z namenom, da bi bolje spoznali družine zajete v "case study" tudi z jezikovnega vidika. V ospredju našega zanimanja je bila raba jezika v družini, in sicer pogovora med zakonci, med starši in otroki, med starši (učencev 8.a. in 8.b. razreda) in njihovimi starši.

O rabi jezika v različnih družinskih situacijah smo dobili naslednjo podobo: Starši učencev 8.a. in 8.b. razreda se pogovarjajo:

POGOVOR v	slovenskem v jeziku	madžarskem jeziku	dvojezično	hrvaško ali srbsko
z zakoncem	51 (56,0)	21 (23,0)	11 (12,0)	8 (8,7)
z otroki	49 (53,8)	19 (20,8)	18 (19,7)	6 (6,6)
s svojimi starši	40 (45,9)	23 (25,2)	6 (6,5)	7 (7,6)

Podatki odlikavajo narodnostno mešano sestavo družin v Lendavi in hkrati nakazujejo splošne tendence v okolju glede jezikovne rabe. V družinah zajetih v "case study" je največ v rabi slovenski jezik. Naša opazovanja kažejo, da se tudi

v življenju Lendave močno uveljavlja slovenski jezik, posebej še, ker tudi številni Madžari rabijo slovenski jezik kot jezik komunikacije v javnem življenju.

Madžarski jezik je dokaj prisoten v družinah zajetih v našo raziskavo (23%) in tudi v okolju vendar se srečujemo s tendenco padanja rabe madžarskega jezika. Primerjava z I. delom "case study" kaže, da je v vzorcu iz leta 1989 rabilo madžarski jezik v medsebojnem kontaktu 34% zakoncev).

Iz zbranih podatkov lahko ocenimo, da je v našem primeru dvojezična komunikacija med zakonci, zlasti pa med otroki in starši, v porastu (19,7%) manj pogosta pa je med sedanjo odraslo generacijo in njihovimi starši (6,5%). V "case study" iz leta 1989 je le (8,5%) staršev komuniciralo s svojimi otroki dvojezično.

Na podlagi zbranih podatkov o širjenju dvojezičnosti v družinah, šoli, družbi, sklepamo, da postaja v zadnjih letih življenje v Lendavi vedno bolj dvojezično. Vpliv dvojezičnosti v življenju (šola, napisi, tisk, raba obeh jezikov v uradih) se vedno bolj krepi. Vedno več oseb je mogoče srečati (predvsem madžarske narodnosti), ki z lahkoto preklaplajo z enega jezika v drug jezik (slovenski <=====> madžarski jezik) na ravni vsakodnevnih, manj zahtevnih razgovorov.

Pri tem pa opazovanja kažejo (zlasti neformalni razgovori v Lendavi z osebami madžarske narodnosti), da je raven in izrazna sposobnost v madžarskem jeziku, zlasti pri mlajših ljudeh, v opadanju.

Tega pojava se zavedajo tudi naši intervjuvanci (starši učencev 8.a. in 8.b. razreda), ki so v okviru vprašanja o morebitnih pomanjkljivostih dvojezičnega šolanja opozorili na vprašanje rabe slovenskih besed v madžarskem pogovoru in narobe. Na splošno smo ugotavljali, da se naši sogovorniki zavedajo interferenc v govoru, čeprav načelno odklanjajo "mešanje jezikov", (kot so izjavljali v okviru intervjujev).

Kljub načelno odklonilnemu odnosu se v praksi madžarski govorci nemalokrat zatečejo k rabi slovenskih izrazov, ki so se v javnem življenju utrdile (kot n.pr. občina, sestanek, podjetje in številne tujke, ki so udomačene v slovenskem jeziku, madžarski jezik pa jih nadomešča z izvirnimi madžarskimi izrazi). Prisotnost interferenc v govoru ne bi smeli pripisati večdesetletni praksi dvojezične šole v Lendavi. Intervjuvani starši so sami opozarjali, da dvojezična šola ni kriva za pojav vnašanja posameznih slovenskih besed v madžarski jezik in narobe (čeprav je ta pojav manj pogost). Starši menijo, da je bil ta pojav prisoten v govoru v Lendavi že pred uvedbo dvojezične šole. Po mnenju staršev je kritika dvojezične šole glede tega pojava neumestna, prav učitelji dvojezične šole se posebej trudijo, da bi učenci usvojili v dvojezičnem okolju oba jezika na knjižni ravni. Medsebojni stik obeh jezikov skozi stoletja v Lendavi, ima razumljivo svoj vpliv na govor ljudi. Lahko se samo strinjamo z mislijo Weinreicha, da je interferenca v govoru ljudi kot pesek, ki ga prinaša reka.²

Poleg pojava interferenc v govoru smo se pogosto srečevali (v okviru intervjujev in neformalnih pogovorov s prebivalci Lendave) z dvojezičnim govorom, ki od časa do časa preklaplja iz madžarskega jezika v slovenski jezik (tudi obratne primere smo beležili vendar v manjšem številu). V teh pogovorih je nastajal vtis, da so govorici manifestirali lastno dvojezičnost oziroma dobro poznavanje slovenskega in madžarskega jezika.

Pojavi, ki spremljajo naraščanje dvojezičnosti na narodnostno mešanem območju so zaenkrat še premalo preučeni (na jezikovnem, socialnem,

psihološkem itd. področjih). Preskromna so še spoznanja o vplivih dvojezičnosti na status in kvaliteto slovenskega in madžarskega jezika. V madžarski publicistiki v Prekmurju (Nepujsag, Murataj, Naptar) sicer srečujemo zapise o skrbi za ohranjanje madžarskega jezika, manj pa so zaznana razmišljanja v okolju o vplivih dvojezičnosti na slovenski jezik v narodnostno mešanih območjih. O tem problemu se manj govori in piše, še manj pa je ta pojav raziskan.

Širjenje dvojezičnosti omogoča dejstvo, da številni prebivalci Lendave, zlasti tisti, ki so obiskali dvojezično šolo, obvladajo (vsaj v skromen obsegu) oba jezika. Starši zajeti v "case study" imajo prav tako dobro jezikovno podlago za dvojezičnost. Lastno poznavanje jezika so starši ocenili tako:

	SLOVENSKI JEZIK			MADŽARSKI JEZIK		
	razume	govori	piše	razume	govori	piše
zelo dobro	47 (51,6)	43 (47,1)	42 (46,1)	26 (28,5)	21 (23,0)	19 (20,8)
dobro	43 (47,1)	46 (50,5)	45 (49,4)	42 (49,4)	42 (46,1)	45 (49,4)
slabo	1 (1,0)	2 (2,1)	2 (2,1)	23 (25,2)	25 (27,4)	18 (19,7)

Na podlagi zbranih podatkov o samooceni jezikovnega znanja staršev lahko ugotovimo, da večina staršev zelo dobro oziroma vsaj dobro obvlada slovenski jezik. Le neznatno število staršev je izjavilo (1 -2,1%), da slabo ali sploh ne obvladajo slovenski jezik. Gre za primere priseljenih v Lendavo iz srbskega in hrvatskega jezikovnega področja.

Podatki hkrati odkrivajo, da je poznavanje madžarskega jezika skromnejše (kar je sicer v skladu z narodnostno sestavo prebivalstva in dejstvom, da večina staršev ni obiskala dvojezične šole in ni bila deležna pouka madžarskega jezika) kot poznavanje slovenskega jezika. Le 23 % govori zelo dobro, še manj pa jih piše zelo dobro (20,8%) v madžarskem jeziku. Seštevek kategorij "zelo dobro" in "dobro", razume in govori madžarski jezik, daje mnogo boljšo podobo o jezikovnem znanju staršev (74,6% staršev razume in 69,1% govori madžarsko. Skupina staršev, ki slabo ali sploh ne obvlada madžarskega jezika izhaja iz krajev zunaj narodnostno mešanih območij Slovenije, iz Hrvatske ali Srbije.

Naklonjenost staršev dvojezičnemu šolstvu je po naših ugotovitvah tesno povezana s poznavanjem (razumevanjem in govorjenjem) madžarskega jezika. Odklonilno stališče smo praviloma zasledili pri starših, ki ne razumejo in ne govorijo madžarskega jezika.

Starši o pomembnosti slovenskega in madžarskega jezika

Pomen, ki ga starši prepisujejo obvladovanju obeh jezikov je temeljnega pomena za oblikovanje starševskega odnosa do dvojezične šole. Naša predhodna preučevanja so pokazala (leta 1989 v prvem delu "case study"), da med intervjuvanimi starši ni bilo niti enega starša, ki bi menil, da je znanje madžarskega ali slovenskega jezika, nepomembno za njihovega otroka.

Starši zajeti v II. delu "case study" so na vprašanje, "Ali je za Vas pomembno, da Vaš(i) otrok(c) obvladajo madžarski in slovenski jezik", odgovorili tako:

Stopnja pomembnosti	MADŽARSKI JEZIK					SLOVENSKI JEZIK				
	8.a	8.b	oče	mati	skupaj	8.a	8.b	oče	mati	skupaj
1. zelo pomembno	N 9	10	6	8	33	22	19	17	22	80
	% 39,1	41,7	28,5	34,7	36,4	95,7	79,1	90,1	100	87,9
2. pomembno	N 13	14	13	15	55	1	5	5	0	11
	% 56,6	58,3	62,0	65,3	60,5	4,3	20,9	20,9	0	12,1
3. ni pomembno	N 0	0	2	0	2	0	0	0	0	0
	% 0	0	9,5	0	2,1	0	0	0	0	0
4. brez odgovora	N 1	0	0	0	1	0	0	0	0	0
	% 1,0				1,0					

Odgovori staršev potrjujejo ugotovitve iz leta 1989 t.j., da starši visoko cenijo jezikovno znanje svojih otrok in v skladu s tem, pripisujejo ustrezen pomen učenju slovenskega in madžarskega jezika. Večina staršev je označila obvladovanje slovenskega jezika kot "zelo pomembno" (87,9%). Le del staršev je označil poznavanje slovenskega jezika kot pomembno (12,1%). Med starši ni bilo nobenega, ki bi menil, da je obvladovanje slovenskega jezika nepomembno za njihove otroke.

Nekoliko drugačna je situacija z obvladovanjem madžarskega jezika, čeprav gledano v celoti, tudi obvladovanju madžarskega jezika pretežna večina staršev priznava pomembno vlogo. V primerjavi s slovenskim jezikom nastajajo le razlike pri vrednotenju madžarskega jezika glede stopnje pomembnosti (seštevek kategorij "zelo pomembno" in "pomembno" kaže, da 96,9% staršev pripisuje učenju madžarskega jezika pozitiven pomen). Iz podatkov je razvidno, da večina staršev meni, da je obvladovanje madžarskega jezika za otroke "pomembno" (60,5%), manjša pa je skupina staršev, ki se je odločila za odgovor "zelo pomembno" (36,4%). Za kategorijo "zelo pomembno" so se odločali starši pripadniki madžarske narodnosti.

Z vidika naše raziskave je najpomembnejše dejstvo, da je število tistih, ki menijo, da je znanje madžarskega jezika nepotrebno, zanemarljivo malo (2,1%). Te odgovore so dali starši, ki so se preselili iz drugih republik in tudi sami ne obvladajo madžarskega jezika, hkrati pa imajo težave tudi s slovenskim jezikom.

Odgovore staršev smo analizirali z vidika, ki ga imajo njihova stališča na sožitje na narodnostno mešanem območju v Lendavi in na obstoj in nadaljnji razvoj dvojezične šole. Pri tem smo ugotavljali, da odgovori staršev potrjujejo voljo za medsebojno razumevanje in sožitje ter utemeljenost dvojezične šole.

Izkušnje staršev z dvojezično šolo

Izkušnje staršev z dvojezično šolo smo v naši študiji zajeli na dveh ravneh, in sicer skozi lastno udeležbo v dvojezičnem pedagoškem procesu v času njihovega šolanja in skozi starševske izkušnje z dvojezično šolo. Izkušnje staršev iz časa njihovega šolanja in kasnejše starševske izkušnje z dvojezično šolo se prepletajo in skupaj oblikujejo odnos do dvojezične šole. Vendar je takih staršev, ki bi lahko iz dveh izvorov (izkušnje mladih let in izkušnje zrelega obdobja) oblikovali svoj odnos do dvojezične šole, malo.

Zbrani podatki kažejo, da neposrednih izkušenj z dvojezičnim šolstvom mnogi starši nimajo, ker iz različnih razlogov niso obiskovali dvojezične šole. V večjem številu so dvojezično šolo obiskovale le matere učencev 8.b. razreda (54,2%), ostali so se le v manjšem številu udeleževali dvojezičnega pouka.

Na podlagi podatkov lahko sklenemo, da je 8. let obiskovalo dvojezično šolo le 38,5% staršev, 7,6% je obiskovala le nekaj let, več kot polovica staršev 53,9% pa dvojezične šole sploh ni obiskovalo. Primerjava rezultatov tega vprašanja z odgovori v I. delu naše "case study" kaže na podoben položaj kjer 63,7% staršev ni obiskovalo dvojezične šole. Primerjava podatkov kaže na upadanje števila staršev, ki niso bili vključeni v dvojezično šolstvo. To dejstvo je lahko posledica umirjanje migracijskih tokov zaradi večletnega upadanja zaposlitvenih možnosti na dvojezičnem področju.

Iz rezultatov intervjujev v letu 1989 in 1990 lahko sklepamo, da prizadevanja šole na področju seznanja staršev s koncepcijo, vsebino, uresničevanjem dvojezične šole, izredno pomembno, ker večina staršev ni imelo neposrednih izkušenj z dvojezičnim izobraževanjem. Z organiziranjem roditeljskih sestankov, govorilnih ur in z "Dnevi odprtih šolskih vrat" opravlja šola izjemno nalogo na področju povezovanja šole s starši, ko si prizadeva informiranost staršev o dvojezični šoli dopolniti, hkrati pa omogočiti staršem neposreden uvid v dvojezično vzgojno izobraževalno delo.

Na podlagi poznavanja notranje strukture dvojezičnega izobraževanja si starši lahko oblikujejo odnos do dvojezične šole, hkrati pa lažje usklajujejo vzgojna prizadevanja šole z družinsko vzgojo.

Glede na to, da imajo izkušnje in spoznanja staršev o dvojezični šoli velik pomen na formiranje odnosa do dvojezične šole, smo starše zaprosili za konkretno oceno o njihovih izkušnjah in spoznanjih o dvojezični šoli.

Velika večina staršev je svoje izkušnje z dvojezično šolo opredelila kot pretežno pozitivne. Podrobnejši uvid v kvaliteto odnosov do dvojezične šole omogoča pogled v tabelo:

Osebnne izkušnje in pogledi staršev na dvojezično šolo:

	8.a.		8.b.		skupaj
	oče	mati	oče	mati	
1. pretežno pozitivne	15(65,3)	15(62,5)	12(57,2)	12(52,2)	54(59,4)
2. pretežno negativne	-	2(8,4)	-	2(8,6)	4(4,4)
3. niti pozitivne niti negativne	8(34,7)	6(25,0)	8(38,0)	9(39,2)	31(34,1)
4. brez odgovora	-	1(4,1)	1(4,8)	-	2(2,1)

Iz tabele lahko povzemamo, da ima pretežno negativne izkušnje z dvojezično šolo le malo staršev 4(4,4%). Križanje starševskih izkušenj in spoznanj o dvojezični šoli kaže, da je vključenost staršev v mladosti v dvojezično šolstvo, pogosto povezano s pozitivnim odnosom do dvojezične šole v poznejšem življenjskem obdobju. Od 42 staršev, ki so obiskovali dvojezično šolo 8 let ali le nekaj let, ima pretežno pozitiven odnos do dvojezične šole 25(59,5%) staršev. Vendar povezanost med obiskovanjem dvojezične šole in med pretežno pozitivnimi izkušnjami, ne predstavljata splošno veljavnega pravila. Mnogi starši, ki niso obiskovali dvojezične šole imajo prav tako pretežno pozitivne izkušnje z dvojezično šolo (49 staršev v našem vzorcu ni obiskovalo dvojezične šole vendar jih

ima pretežno pozitivne izkušnje z dvojezično šolo 30 oziroma 61,2%) staršev).

Presenetljivo nizko je število staršev, ki imajo pretežno negativne izkušnje z dvojezično šolo. Številčno skromna skupina staršev, ki je pretežno negativno ocenila dvojezično šolo 4(4,4%), večinoma ni obiskovala dvojezične šole v mladosti. Najverjetneje so ti starši negativne izkušnje z dvojezično šolo pridobili v času šolanja svojih otrok v dvojezični šoli.

Dokaj visoko je število staršev, ki so več ali manj neodločeno opredeljeni do dvojezične šole, to so starši, ki nimajo niti pozitivnih, niti negativnih izkušenj z dvojezično šolo (31 t.j. 43,1%). Vprašanje o osebnih izkušnjah in spoznanjih staršev o dvojezični šoli vsebinsko dopolnjujejo opisni odgovori staršev. V njih starši s svojimi besedami utemeljujejo svoje izkušnje in poglede na dvojezično šolo.

Odgovore staršev lahko razvrstimo v tri skupine, in sicer v odgovore, ki izražajo:

- naklonjenost staršev do dvojezične šole, hkrati pa utemeljujejo potrebo po tem šolstvu,
- odklonilno stališče do dvojezične šole,
- neodločno oziroma neopredeljeno stališče do dvojezične šole.

Največ staršev izraža naklonjenost do dvojezične šole, ko utemeljujejo svoje odgovore o osebnih izkušnjah in spoznanjih o dvojezični šoli (58,4%).

Drugo večjo skupino predstavljajo starši, ki imajo neopredeljen odnos do dvojezične šole (32,9%). Najmanjšo skupino predstavljajo starši, ki imajo odklonilni odnos do dvojezične šole (5,5%). Na vprašanje niso odgovorili le trije starši (3,2%).

Kot prednosti dvojezične šole na podlagi lastnih izkušenj starši naštevajo zlasti:

- dvojezičen pouk je potreben za življenje na narodnostno mešanem območju (najpogostejši odgovor),
- dvojezična šola bogati otroke in širi izobrazbo,
- omogoča prijateljstvo in sožitje med ljudmi,
- v dvojezični šoli otroci spoznavajo oba jezika in dve kulturi,
- več jezikov, več veljaš,
- otrok je bolj sproščen, ker se znajde v raznih jezikovnih situacijah, nima predsodkov do drugih ljudi, ima večje možnosti za napredek v življenju,
- otroci različnih narodnosti, ki obiskujejo dvojezično šolo, se v poznejšem življenju bolj spoštujejo,
- zaradi dvojezičnega pouka ni nacionalne mržnje.

Odgovori staršev kažejo na to, da večina staršev dojema in pravilno opredeljuje poglobitve cilje in smisel dvojezične šole na narodnostno mešanem območju. Razvidno je, da starši v prvi vrsti cenijo sožitje v narodnostno mešanem kraju, nato pa poznavanje dveh jezikov in dveh kultur. To pa so temeljni smotri dvojezične šole.

Maloštevilna odklonilna stališča do dvojezične šole starši utemeljujejo v nevezanih odgovorih:

- s težavami otrok pri učenju madžarskega jezika,
- z dodatnimi obremenitvami, ki jih povzroča učenje madžarskega jezika,
- s strahom, da dvojezični pouk slabo vpliva na znanje ostalih predmetov,
- z neživlenskim načinom poučevanja madžarskega jezika.

Starši, ki so izrekli neopredeljena in nedoločena stališča do dvojezične šole, v svojih nevezanih odgovorih izražajo strah, da dvojezična šola preobremenjuje

učence hkrati pa rezultira šibkejšo znanje pri posameznih predmetih.

Odgovori staršev, ki poskušajo v odprtih odgovorih kvalitativno opredeliti svoj odnos do dvojezične šole, se ujemajo z prikazanimi rezultati v I. delu "case study". V obeh primerih (leta 1989 in 1990) imajo le redki starši pretežno negativne izkušnje z dvojezično šolo.

Preučevanje izkušenj in spoznanj staršev z dvojezično šolo lahko sklenemo z ugotovitvijo, da imajo družine, ki so bile vključene v "case study" (tako v prvi in v drugi del), pretežno pozitivne izkušnje z dvojezično šolo. Iz tega podatka smemo sklepati, da so vzgojna prizadevanja šole in družine na pomembnem segmentu vzgoje, kot je področje mednacionalnih odnosov na narodnostno mešanem območju, usklajena. To pa je dobro izhodišče za uspešnost dvojezičnega in dvokulturnega izobraževanja.

Starši o prednostih in pomanjkljivostih dvojezične šole

V želji, da bi bolje spoznali vrednostne dimenzije starševskega odnosa do dvojezične šole smo v II. delu "case study", naprosili starše, da na podlagi svojih izkušenj opredelijo s točkami od 1 - 5 stopnjo pozitivnih in negativnih kvalitativnih dvojezične šole. (1 najnižja stopnja, 5 najvišja stopnja). Prednosti (oziroma pozitivne kvalitete) dvojezične šole smo razčlenili na posamezne sestavine, ki so jih starši ovrednotili s točkami tako:

Dvojezična šola omogoča: 8.a 8.b					
	oče (povp.)	mati (povp.)	oče (povp.)	mati (povp.)	skupaj (povp.)
1. Znanje dveh jezikov in poznavanje dveh kultur	4,1	4,5	4,8	3,8	4,3
2. Sožitje na narodnostno mešanem območju	4,6	4,6	3,6	4,6	4,3
3. Boljše možnosti za nadaljevanje šolanja	2,3	1,4	2,0	2,2	1,9
4. Boljše možnosti za zaposlovanje	2,2	2,9	2,8	2,9	2,7
5. Boljše možnosti za obmejno sodelovanje	3,8	4,1	3,9	3,6	3,8

Naši podatki kažejo, da starši najvišje vrednotijo prispevek dvojezične šole k spoznavanju dveh jezikov, dveh kultur in k sožitju na narodnostno mešanem območju. Ti rezultati so v popolnem soglasju z odgovori staršev v I. delu "case study", kjer so naši intervjujanci najvišje ovrednotili prispevek dvojezične šole k spoznavanju dveh jezikov, dveh kultur in sožitju. Med pomembnejše dosežke dvojezične šole starši uvrščajo tudi boljše možnosti za obmejno sodelovanje. Poznavanje madžarskega jezika omogoča kvalitetnejše stike v obmejnem prostoru. Enako kot v prvem delu "case study" starši le majhno vlogo prepisujejo dvojezični šoli pri ustvarjanju boljših možnosti za nadaljevanje šolanja po končani osnovni šoli, kljub temu, da so se za učence madžarske narodnosti z uvedbo dvojezične šole, odprle bistveno boljše možnosti za nadaljevanje

šolanja. Vendar pri oceni teh odgovorov moramo upoštevati še dejstvo, da je v naši raziskavi sodelovalo več slovenskih staršev (ki niso pripisali večjega pomena dvojezični šoli pri nadaljnjem šolanju) kot madžarskih staršev, ki so sicer pozitivno ocenili vlogo dvojezične šole za nadaljnje šolanje, vendar večjega pomena dvojezični šoli glede boljših možnosti za nadaljevanje šolanja niso pripisali.

Odgovori staršev kažejo, da starši nekaterim drugim dejavnikom (n.pr. materialni pogoji, učni uspeh, itd.) pripisujejo večjo težo pri odločanju za nadaljnje šolanje otrok.

Na možnosti boljšega zaposlovanja prav tako, po mnenju staršev, dvojezična šola le v manjši meri vpliva, ne glede na to, da je za nekatera delovna mesta na narodnostno mešanih območjih, obvezno obvladovanje madžarskega jezika.

Našo sliko o dvojezični šoli dopolnjujejo ocene staršev o pomanjkljivostih, ki spremljajo uresničevanje koncepta dvojezične šole. Staršem smo navedli nekaj trditev s katerimi se najpogosteje srečujemo v obravnavah o negativnih pojavih na področju dvojezičnega šolstva. Starši so navedene trditve ocenili s točkami od 1 - 5.

Dobili smo naslednje rezultate:

Pomanjkljivosti dvojezične šole	8.a		8.b		skupaj (povp.)
	oče (povp.)	mati (povp.)	oče (povp.)	mati (povp.)	
1. Skromnejše poznavanje materinščine	1,9	1,7	1,8	1,2	1,6
2. Vnašanje slovenskih besed v madžarski jezik in narobe	2,1	2,4	2,5	2,3	2,3
3. Večja obremenjenost učencev	2,3	2,1	1,7	1,6	1,9
4. Skromnejše poznavanje učne snovi pri posameznih predmetih	2,1	2,2	1,8	1,6	1,9
5. Neustrezni pogoji za izvajanje dvojezičnega izobraževanja	1,3	1,7	1,7	1,4	1,5

Primerjava rezultatov o stališčih staršev o pozitivnih kvalitetah dvojezične šole z negativnimi pojavi na področju dvojezične šole razvidno kaže, da starši znatno višje ocenjujejo prednosti kot pomanjkljivosti dvojezične šole. Zbrani podatki nam omogočajo zaključek, da so prednosti dvojezične šole, kljub nekaterim evidentnim negativnim pojavom, večje in pomembnejše za starše. Hkrati to tudi pomeni, da so starši pretežno naklonjeni dvojezični šoli.

Med pomanjkljivosti dvojezične šole so starši na prvo mesto postavili vprašanje slovenskih besed v madžarskem jeziku (bolj razširjeno zunaj šole kot v šoli) in vnašanje madžarskih besed v slovenski jezik (manj razširjeno).

Te ugotovitve se pokrivajo z lanskimi rezultati naših preučevanj. Že takrat smo opozorili, da se šola prizadeva za enakopravno obvladovanje obeh jezikov vendar pa naj ne bi prihajalo do jezikovnih interferenc. Stališča staršev kaže na to, da podpirajo priznavanja šole za ohranjanje čistosti jezika.

Pogovori v družini o dvojezični šoli in o mednacionalnih (slovensko - madžarskih) odnosih

Z vidika ciljev naše raziskave smo želeli spoznati, ali ima dvojezična šola s svojimi dosežki, problemi, odprtimi vprašanji, mesto v družinskih razgovorih. Predpostavljali smo, da obstoj, delovanje in sodelovanje z dvojezično šolo, mora imeti svoj specifičen odraz v družinskem življenju.

Iz zbranih podatkov o pogovorih o dvojezični šoli v družinskem krogu lahko sklepamo, da ima dvojezična šola s svojo pestro problematiko normalno mesto v pogovorih v večini, v "case study" zajetih, družin. Najpogosteje vodijo občasne pogovore o vprašanih dvojezične šole (vsebinsko so pogovori pretežno vrtijo okoli organizacijskih vprašanj dvojezičnega pouka, prednostih in pomanjkljivosti dvojezične šole) v družinah. Večina družin vključuje (z večjo ali manjšo intenziteto) razgovore o dvojezični šoli v družinske pogovore.

Odsotnost pogovorov o vprašanih dvojezične šole je manj pogosta (16,4%), lahko pa pomeni, ne le neobčutljivost družin do vprašanj dvojezične šole, temveč nezanimanje družin za izobraževalno pot otroka na sploh. Podatki o odsotnosti razgovora o vprašanih dvojezične šole (16,4%) se v glavnem ujema s številom staršev (in z družinami), ki ne obiskujejo roditeljskih sestankov (18,6%). Primerjava podatkov o družinah kaže, da neobiskovanje roditeljskih sestankov sovpada z odsotnostjo pogovorov o vprašanih dvojezične šole v družinah.

S primerjanjem pogostosti pogovora v družinah o vprašanih dvojezične šole in o mednacionalnih odnosih v narodnosno mešanem območju, ugotavljamo, da so se v preteklem letu, starši zajeti v I. delu "case study", pogosteje pogovarjali v krogu družine o teh vprašanih. Seštevek pozitivnih odgovorov o razgovorih o dvojezični šoli v krogu družine je lani 91,4%, letos 83,6%; primerjava pogostosti pogovora v družini o mednacionalnih odnosih prav tako kaže na rahlo padanje (lani 88,5%, letos 81,4%). Kot smo že v uvodu k problematiki družinskih pogovorov poudarili, so naši sogovorniki spontano izjavljali, da so v središču družinskih pogovorov (ki postajajo tudi po njihovem mnenju manj pogosti zaradi delovnih in različnih drugih obveznosti, gledanje TV, odsotnosti od doma, itd.) zlasti vprašanja preživetja, zaposlenosti, nadaljnega šolanja, političnega dogajanja v ožjem in širšem okolju.

Ne glede na našete okoliščine lahko sklepamo, da v družinah, ki redno spremljajo šolski napredek otroka, imajo pogovori o vprašanih dvojezične šole, ustrezno mesto.

Vprašanje o pogostosti pogovorov o mednacionalnih odnosih v družini smo postavili staršem iz dveh razlogov:

1. Želeli smo se približati intimnejši sferi družinskega življenja in ugotoviti, ali imajo v tej sferi določeno mesto (frekvenco) razgovori o mnogoterih vprašanih sožitja med pripadniki večinskega naroda in narodne manjšine.

2. V širšem družbenem okolju (Hrvatska, Kosovo) se že vrsto let pojavljajo nacionalne napetosti in spopadi, ki silijo ljudi k razmišljanju in razpravljanju o odnosih narodov, ki prebivajo na ozemlju bivše Jugoslavije.

V intervjujih s starši smo ugotavljali, da vprašanje odnosa med pripadniki slovenskega naroda in madžarske narodnosti, ni najbolj pogosta tema razgovora v družinah. Občasno oziroma priložnostno pa se pogovarjajo o teh vprašanih mnoge družine.

Podatki o pogostosti pogovora o mednacionalnih odnosih v družinah so naslednji:

Pogostost pogovora	8.a				8.b				skupaj	
	oče		mati		oče		mati			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Pogosto	1	(4,4)	1	(4,2)	3	(14,2)	2	(8,7)	7	(7,7)
2. Včasih	17	(73,9)	18	(75,0)	13	(61,9)	19	(82,6)	67	(73,7)
3. Nikoli	5	(21,7)	5	(20,8)	5	(23,9)	2	(8,7)	17	(18,6)

Naši sogovorniki so izjavljali, da so najpogostejše teme družinskih pogovorov eksistencialna vprašanja družin (življenjski standard, zaposlenost, nezaposlenost, itd.), dogodki v družinskem življenju in dogajanje v ožjem in širšem okolju. Pogovore o nacionalnih vprašanjih pogosto vzpodbujajo dogodki v jugoslovan-skem prostoru. Prav napetosti v širšem okolju, po mnenju naših sogovornikov, utemeljujejo pravilnost ukrepov in prizadevanj, ki so bili storjeni za funkcioniranje sožitja na narodnostno mešanem območju Lendave.

Stiki staršev z dvojezično šolo

Osrednji namen naše naloge je ugotavljanje povezanosti staršev z dvojezično šolo in sodelovanje staršev pri uresničevanju smotrov dvojezične šole.

Hkrati z dograjevanjem koncepcije dvojezične šole je osnovna šola v Lendavi namenjala posebno skrb kontinuiranemu sodelovanju s starši. Izhajali so iz spoznanja, da je dobro informiranost staršev o življenju in delu šole, kakor tudi vključevanje staršev v nekatere konkretne aktivnosti na šoli (vodenje ali sodelovanje v interesnih dejavnostih), pozitivno vpliva, po izkušanjah šole, na odnos staršev do dvojezične šole.

Raznovrstne oblike in vsebine povezovanja šole s starši, ki jih je razvijala dvojezična šola smo opisali v I. delu "case study". V II. delu študije prikazujemo, oblike sodelovanja s starši v šolskem letu 1990/91 in stopnjo starševskega sodelovanja v aktivnostih, ki jih je šola organizirala v tem času.

Roditeljski sestanki

Naša splošna ugotovitev je, da so se v šolskem letu 1990/91 predvsem utr-dile klasične oblike povezovanja s starši (t.j. roditeljski sestanki in govorilne ure). Udeležba staršev na teh sestankih je bila visoka, in sicer:

Udeležba na rod.										
sestankih	8.a				8.b				skupaj	
	mati		oče		mati		oče			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. Redno	17	(70,8)	8	(34,8)	15	(65,2)	7	(33,4)	47	(51,7)
2. Včasih	6	(20,0)	8	(34,8)	7	(30,5)	6	(28,6)	27	(29,7)
3. Nikoli	1	(4,2)	7	(30,4)	1	(4,3)	8	(38,0)	17	(18,6)

Šola je organizirala v šolskem letu 1990/91 štiri roditeljske sestanke. Vprašanja dvojezičnega šolanja v tem letu niso bila v ospredju v programu roditeljskih sestankov. Vsebina roditeljskih sestankov se je orientirala zlasti na poklicno izbiro in na vprašanja povezana z nadaljnjim šolanjem učencev v srednjih šolah. Zbrani podatki kažejo, da je bila udeležba staršev v roditeljskih sestankih primerna. Večina staršev redno ali občasno obiskuje roditeljske sestanke na šoli (81,4%) in le manjši del staršev (čeprav ta številka ni zanemarljiva) ne obiskuje roditeljske sestanke (18,6%).

Pogostejše kontakte s šolo imajo matere. V skupini, ki se ni nikoli udeleževala roditeljskih sestankov na šoli izrazito vodijo očetje. Več očetov je v okviru intervjuja izjavilo, da povezovanje s šolo prepuščajo ženi. Do enakih ugotovitev smo prišli tudi v prvem delu "case study", kjer so stike s šolo pretežno prevzemale žene - matere.

V primerjavi z minulim šolskim letom (1989/90) je udeležba staršev na roditeljskih sestankih manj številna. Vzroke za manjšo udeležbo staršev na roditeljskih sestankih pojasnujemo (na podlagi neformalnih razgovorov s starši v Lendavi) s poslabšano ekonomsko situacijo družin v zadnjem letu (naraščajoča brezposelnost v Lendavi) kar postavlja v ospredje zanimanja reševanje socialnih problemov družin.

Poleg udeležbe staršev na roditeljskih sestankih smo se pozanimali tudi za vsebino teh sestankov, zlasti za to, ali se pogovarjajo o vprašanjih povezanih z dvojezično šolo. Naši sogovorniki so nam izjavljali, da je pogovorov o dvojezičnem pouku več v nižjih razredih osnovne šole. V višjih razredih osnovne šole so ta vprašanja staršem že dodobra pojasnjena. Tematiko o dvojezičnem pouku v višjih razredih vključujejo ob uvajanju novosti ov dvojezično izobraževanje in ko starši sami zaprosijo za pojasnila o določenih vprašanjih, ki so povezana z dvojezično šolo.

Na podlagi izjav anketiranih staršev smo ugotovili, da so vprašanja dvojezične šole na roditeljskih sestankih dokaj prisotna (56,1% pozitivnih odgovorov), vendar pa manj kot v družinskih razgovorih (83,6% pozitivnih odgovorov). Pri tem moramo upoštevati še dejstvo, da je število staršev, ki so negativno, ali sploh niso odgovorili na vprašanje, dokaj visoko (43,9%), in sicer tudi v primeru, če odštejemo starše, ki ne obiskujejo roditeljskih sestankov (18,6% ne obiskuje roditeljske sestanke).

Govorilne ure

Poleg roditeljskih sestankov so "govorilne ure" (kot imenujejo obisk staršev v šoli pri razredniku ali pri posameznih učiteljev) najbolj razvita oblika sodelovanja šole s starši. Govorilne ure so na šoli organizirane vsak prvi ponedeljek v mesecu, v popoldanskih urah. Razgovori s starši so individualni in prav zato so med starši priljubljeni.

Vprašanja povezana z dvojezičnim poukom se v okviru govorilnih ur kot prioriteta tematika pojavljajo v nižjih razredih osnovne šole. V zaključnih razredih so na govorilnih urah v ospredju učni uspehi učencev, učni uspehi pri posameznih predmetih in vprašanja povezana s poklicnim usmerjanjem oziroma nadaljnjim šolanjem. Udeležba staršev na govorilnih urah je bila v šolskem letu 1990/91 taka:

udeležba staršev	8.a.		8.b.		skupaj	
	mati	oče	mati	oče		
	N %	N %	N %	N %	N %	N %
1. Redno	15 (65,5)	9 (39,1)	16 (69,5)	7 (33,4)	47	(51,6)
2. Občasno	4 (16,6)	5 (21,8)	7 (30,5)	6 (28,6)	22	(24,2)
3. Se ne udeležuje	5 (20,9)	9 (39,1)	0 (0)	8 (38,0)	22	(24,2)

Iz podatkov lahko sklepamo, da je sodelovanje staršev na govorilnih urah primerna. Glavne nosilke sodelovanja s šolo so, enako kot pri roditeljskih sestankih matere. Starši svojo neudeležbo na "govorilnih urah" utemeljujejo z prezaposlenostjo (v službi ali doma), z neproblematičnim šolskim napredovanjem njihovih otrok, oddaljenostjo od šole in pogostejšim angažiranjem pri drugih oblikah sodelovanja staršev s šolo.

Dan odprtih šolskih vrat

V šolskem letu 1990/91 šola ni organizirala že pred leti uveljavljenih "dnevoj odprtih šolskih vrat" t.j., ko je bilo staršem omogočeno prisostvovanje pri dvojezičnem pouku. Ne glede na to, našim intervjuvancem tovrstno sodelovanje s šolo, ni neznanka. Nekateri med njimi (obisk staršev v razredu nikoli ni bilo množično) so prisostvovali dvojezičnemu pouku, ko so bili otroci v nižjih razrednih osnovne šole (4 starši iz 8.b. razreda). Hkrati smo ugotavljali, da za to obliko sodelovanja kažejo zanimanje starši, ki niso obiskovali dvojezične šole in nimajo jasne predstave o praktični izvedbi dvojezičnega pouka. Starši, ki so obiskovali dvojezično šolo, pri presoji ustreznosti dvojezične šole, bolj upoštevajo ostale oblike sodelovanja s šolo in lastne izkušnje z dvojezičnim poukom.

Sodelovanje staršev v interesnih dejavnostih

Sodelovanje staršev učencev 8. a in 8. b razreda v interesnih dejavnostih (kot mentorji raznih krožkov) je bilo tudi v šolskem letu 1990/91, uspešno. Redno sodelujejo v delu interesnih krožkih trije starši (3,3%), občasno pa 7 (7,7%) staršev. Pri vodenju krožkov so aktivnejši očetje (7 očetov) kot matere (3 matere). V neformalnih razgovorih so očetje potrdili, da raje sodelujejo s šolo na konkretni ravni kot je vodenje interesnih krožkov, sodelovanje na verbalni ravni (roditeljski sestanki, govorilne ure) pa raje prepuščajo materam. Interesni krožki delujejo v popoldanskih urah na šoli, šolskem dvorišču in igrišču, ko starši nimajo službenih obvez. Med učenci so interesni krožki zelo priljubljeni kar dokazuje tudi živahno vrvenje v popoldanskem času v šoli in okoli šole.

Poleg naštetih oblik so starši učencev 8.a. in 8.b. še sodelovali v svetu šole, ki je sestavljen iz notranjih in zunanjih članov. Med šolanjem svojih otrok je v svetu šole sodelovalo 5 mater in 1 oče.

Naša preučevanja o sodelovanju staršev in dvojezične šole v šolskem letu 1989/90 in 1990/91 zaključujemo z ugotovitvijo, da so bili stiki staršev s šolo v preteklih letih (zlasti v obdobju uvajanja dvojezičnega pouka in v letih, ko se je

dvojezičnost v šoli šele utrjevala), intenzivnejši. To ugotovitev potrjuje tudi šolska dokumentacija in razgovori s starši. Manjšo intenzivnost na področju sodelovanja šole s starši (kar se odraža tudi v dejstvu, da v šolskem letu 1990/91 niso organizirali v šoli "Dan odprtih šolskih vrat") so naši sogovorniki pripisali utečenost dvojezičnega pouka in spremenjeni gospodarski situaciji, ki starše usmerja v prvi vrsti v reševanje eksistencialnih problemov družine. Velike družbene spremembe zadnjih let so posredno ali neposredno vplivale tudi na življenje šole (kadrovske spremembe na šoli, poslabšani materialni položaj šolstva) in niso dovolj spodbudno delovale (v letu 1991) na intenziviranje stikov s starši (uvajanje novih, aktivnih oblik sodelovanja s starši). Stiki staršev s šolo so številčno v rahlem nazadovanju, vsebinsko pa se kontakti orientirajo zlasti na vprašanja povezana z učnimi uspehi, izbiro poklica in nadaljevanje šolanja v srednjih šolah.

Predlogi in pripombe staršev šoli

Večletni in dokaj intenzivni stiki staršev s šolo, samo po sebi vsiljuje vprašanje, ali so starši na teh srečanjih (roditeljski sestanki, govorilne ure, itd.) imeli določene pripombe ali predloge glede dvojezične šole.

Podatki, ki so jih posredovali starši v okviru intervjuja, kažejo, da so bili starši (iz različnih razlogov) premalo aktivni na tem področju. Zbrani podatki kažejo, da so se starši le izjemoma oglasili s predlogi in pripombami, namenjeni šoli. Pretežna večina staršev (91,2%) v šolskem letu 1990/91 ni dajala pripombe ali predloge šoli (ker so se počutili nekompetentni za pedagoška vprašanja, zaradi strahu, da bi s tem škodovali svojemu otroku, pasivnosti, itd.), povezanih z dvojezičnim poukom. Le posamezni starši so posredovali šoli svoja opažanja, pripombe in predloge glede dvojezične šole (vsega skupaj 8,8% t.j. 8 staršev, od tega 7 mater in 1 oče).

Na vprašanje, ali so bile te pripombe upoštevane v šoli, smo dobili negativne odgovore. V pripombah in predlogih so se starši zavzemali za nekatere organizacijske in vsebinske spremembe. Za upoštevanje pripomb staršev sama šola ni bila pristojna, nizko število pripomb pa ni utemeljevalo pričetek širše akcije za spremembo šolskih predpisov.

Podpora staršev prizadevanjem šole za uresničevanje smotrov dvojezične šole

Z vidika naše "case study" je podpora staršev prizadevanjem šole za uresničevanje smotrov dvojezične vzgoje in izobraževanja, izjemnega pomena. Temeljni namen in smisel vseh oblik povezovanja šole s starši je v pridobivanju le-teh za sodelovanje pri uresničevanju posebnih smotrov dvojezične vzgoje in izobraževanja. Sodelovanje staršev z dvojezično šolo, hkrati utrjuje toleranco, sposobnost sprejemanja različnega (jezikovni in kulturni pluralizem) in pospešuje medsebojno zблиževanje na narodnostno mešanem območju v Lendavi. Izhajajoč iz tega spoznanja smo postavili staršem osrednje vprašanje naše raziskave in sicer, ali njihova družina podpira prizadevanja šole pri uresničevanju dvojezičnosti v vzgoji in izobraževanju. Na to vprašanje so starši tako odgovorili:

Stopnja podpore	8.a				8.b				skupaj	
	oče		mati		oče		mati			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. V celoti podpira	7	(33.3)	9	(39.1)	10	(43.3)	13	(54.2)	39	(42.9)
2. Delno podpira	12	(57.1)	11	(47.9)	11	(47.9)	10	(41.6)	44	(48.3)
3. ne podpira	2	(9.6)	3	(13.0)	2	(8.7)	1	(4.2)	8	(8.8)

Podatki kažejo, da večina staršev zajetih v našo raziskavo v celoti ali delno podpira koncepcijo dvojezične vzgoje in izobraževanja. Število staršev, ki izrazi to ne podpirajo dvojezične šole je nizko (v pričujoči študiji 8,8%, v študiji iz leta 1989/90 pa 2,8%). Primerjava podatkov o dvoletnem spremljanju kaže na trende, naraščanja števila staršev, ki odrekajo podporo dvojezični šoli.

V okviru vprašanja o starševski podpori konceptu dvojezične šole smo zaprosili naše respondente, da nam navedejo, kakšna je njihova konkretna podpora šoli pri prizadevanjih za uresničevanje smotrov dvojezične šole. Odgovore staršev lahko razvrstimo v naslednje skupine:

a) Starši, ki v celoti podpirajo koncept in prakso dvojezične šole

Ti starši:

- vzpodbujajo svoje otroke pri učenju slovenskega in madžarskega jezika, ker so prepričani v resničnost izreka: koliko jezikov znaš, toliko veljaš (zgolj verbalno vzpodbudo ciljem dvojezične šole dajejo, po naših ugotovitvah starši, ki ne obvladajo madžarskega jezika),
- otroke vzgajajo v duhu sožitja in razumevanja na narodnostno mešanem območju,
- vzpodbujajo otroke k sodelovanju v interesnih dejavnostih, ki jih organizira šola, ker se v okviru teh dejavnosti najlažje in najhitreje jezikovno izpopolnjujejo,
- razpravljajo z otroki o pomenu znanja madžarskega jezika in o spoštovanju obeh narodov in kultur,
- naročajo revije za otroke v obeh jezikih,

V razgovorih s starši smo lahko ugotovili, da starši, ki živijo v narodnostno mešanem (slovensko-madžarskem) zakonu, dajejo vsestransko podporo dvojezični šoli.

b) Starši, ki delno podpirajo dvojezično šolo

Ta skupina staršev, ki je najštevilnejša med našimi intervjuvanci (43,3%), izraža načelno podporo dvojezični šoli, hkrati pa ima nekatere pomisleke v zvezi z dvojezično šolo, in sicer:

- kritične pripombe imajo na metode poučevanja madžarskega jezika in v zvezi s tem dajejo predloge za izboljšanje pouka madžarskega jezika,

- predlagajo razvrstitev otrok v razredu glede na stopnjo obvladovanja madžarskega jezika (nivojski pouk bi bil po njihovem mnenju primernejši),
- menijo, da je koncepcija dvojezične šole primerna za to okolje, vendar pa bodo potrebne spremembe glede izvajanja pouka,
- nekateri starši izražajo bojazen, da je pri dvojezičnem pouku znanje materinščine skromnejše,
- ugotavljajo, da niso proti dvojezičnemu pouku vendar pa bi želeli izvedbo v drugačni obliki (t.j. želeli bi poučevanje madžarskega jezika kot predmeta in ne kot jezika vzgojno izobraževalnega procesa).

Nekateri pogledi staršev o podpori dvojezične šole se pokrivajo z ocenami iz I. dela "case study". Starši zajeti v prvem delu študije so imeli največ pripomb na način poučevanja madžarskega jezika (preveč slovnice, premalo praktičnih znanj, starši so se zavzemali za več komunikacij v madžarskem jeziku), vendar tudi v tej skupini niso bili osamljeni predlogi staršev, da naj bi madžarski jezik poučevali le kot šolski predmet. V teh primerih starši niso bili pozorni na dejstvo, da bi reduciranje madžarskega jezika na šolski predmet, pomenilo negacijo bistva dvojezične šole. Hkrati pa so ti starši z zavzemanjem za pouk madžarskega jezika kot predmeta, prihajali v protislovje z lastnimi izjavami o podpori koncepta dvojezične šole.

Večina zadržkov, ki so jih izrazili starši v zvezi z dvojezično šolo se navezuje na parcialna didaktična vprašanja dvojezičnega pouka. Pri vseh starših je bila prisotna želja, da s svojimi pripombami in predlogi, prispevajo k izboljšanju dvojezične vzgoje in izobraževanja.

c) Starši, ki ne podpirajo dvojezične šole

Ta skupina je maloštevilna (8,8%) vendar je v okviru vprašanja o podpori družinske vzgoje dvojezični šoli, utemeljila vzroke svojega nestrinjanja z dvojezično šolo. Temeljni vzrok nestrinjanja in odrekanja podpore dvojezične šole je pri nekaterih starših v dejstvu, da gre za družine, ki so se preselile iz slovenskega (v nekaterih primerih iz hrvaškega) okolja v narodnostno mešano območje Lendave. Otroci teh staršev imajo velike težave pri učenju madžarskega jezika v šoli, starši pa jim ne morejo nuditi ustrezne pomoči. Po navedbah staršev otroci ne kažejo interesa za učenje madžarskega jezika. Šola je za te primere organizirana pomoč pri učenju madžarskega jezika. Praksa je pokazala, da so težave z madžarskim jezikom bile relativno kratkotrajne, učenci so se v večini primerov, po krajšem obdobju, uspešno vključili v dvojezični pedagoški proces.

V skupini, ki ne podpira dvojezične šole se nahajajo še starši, ki ne spadajo v skupino družin, ki so se preselile iz enojezičnega okolja v Lendavo. Ti starši niso želeli obrazložiti razloge svojega negativnega odnosa do dvojezične šole.

Na podlagi zbranih podatkov o podpori staršev dvojezični šoli menimo, da bo nujno iz strokovno-pedagoških razlogov odnos staršev do dvojezične šole tudi v prihodnje spremljati. Le nadaljnje spremljanje bo lahko ugotavljalo odnos staršev do dvojezične šole v spremenjenih družbenih okoliščinah, ko je ozaveščanje o narodnostni identiteti pridobilo na svojem pomenu. Hkrati pa uvedba pluralistične demokracije daje nov pomen in spremenjen položaj sodelovanja med šolo in starši.

Podpora staršev dvojezični šoli bo tudi v prihodnje, in ne le v procesu uvajanja in utrjevanja, pomembni dejavnik uspešnosti in afirmacije dvojezične šole v

ožjem in širšem družbenem okolju. Menimo, da podpora staršev konceptu in praksi dvojezične šole lahko pozitivno vpliva na pedagoški učinkovitost dvojezične šole in na usklajenost družinske in šolske vzgoje. V našem primeru je zlasti pomembno usklajeno delovanje šolske in družinske vzgoje pri oblikovanju etničnih pogledov učencev v duhu sožitja, tolerance in demokracije na narodnostno mešanem območju.

Nekateri pojavi, ki smo jih registrirali v času našega bivanja v Lendavi kažejo, da so vprašanja povezana s sodelovanjem šole in staršev, nekoliko umaknila v ozadje. Primarne pozornosti šole so deležne didaktične inovacije, zlasti nivojski jezikovni pouk, izboljšave na področju učnega načrtovanja, itd. V obdobju priprave in izvedbe drugega dela raziskave so nastale spremembe v življenju šole (novo vodstvo, spremembe na področju šolske politike) in hkrati tudi bistveni premiki v celotni družbi, povezani z značilnostmi tržnega gospodarstva.

Nove politične in socialne okoliščine v družbi, povezane z nastankom večstrankarske parlamentarne demokracije in s prehodom na tržno gospodarstvo, povečujejo pomen družinske vzgoje, hkrati pa narekujejo nove oblike in vsebine sodelovanja med šolo in družino. V preteklosti je bilo v državah z enopartijskim sistemom razvijano in podpirano zlasti kompenzacijsko sodelovanje šole in staršev (vključevanje staršev v sodelovanje kot "klientov") in sicer v funkciji podpore šoli in njenim ciljem, ki jih je definirala vladajoča politika.³ V zahodnoevropskih šolskih sistemih je v 60. in 70. letih prišlo do kvalitativnih sprememb na področju sodelovanja med starši in šolo. Starši so postali partnerji (in ne več "klienti"). Spreminjanje položaja staršev (starši kot partnerji, z aktivnejšo vlogo in večjo možnostjo participacije pri načrtovanju in realizaciji šolskega dela) je močno vplivalo na oblike in vsebine tradicionalnega sodelovanja med šolo in starši.⁴

Novi sodobni pogledi na sodelovanje šole in doma bi se morali implementirati tudi na dvojezičnih šolah. Od dosedanjega tradicionalnega sodelovanja, ki se zrcali v odprtosti šole in informiranosti staršev o ciljih in delu dvojezične šole bi bili potrebni premiki na področju spreminjanja položaja staršev (starši kot partnerji) in razvijanju aktivnejše vloge staršev (participacija staršev pri proučevanju in uresničevanju šolskega dela). M. Resman navaja v svoji študiji, da "kooperacija, partnerski odnos z demokratično participacijo, ki implicira tudi premik šole v "child oriented" koncept, pomeni tudi obračanje odgovornosti šol in učiteljev do staršev za vzgojo-izobraževalne rezultate. Učitelji za svoje delo niso odgovorni več le šolskim oblastem in političnim institucijam, v katerih resda sedijo tudi starši, ampak neposredno bolj tudi staršem."⁵

Pripombe in predlogi staršev

Ob zaključki intervjuja smo omogočili staršem, da v neformalni obliki v odprtem razgovoru, posredujejo še svoje splošne vtise, poglede, pripombe in predloge v zvezi z dvojezično šolo. To možnost je ob zaključku intervjuja izkoristilo 62 staršev, in sicer 38 mater in 24 očetov.

3. Metod Resman, Obrati v "filozofiji" sodelovanja med domom in šolo, Sodobna Pedagogika, Ljubljana, št. 1-2/1992, str. 33

4. Isto, str. 35

5. Isto, str. 35

Pripombe in predlogi staršev dopolnjujejo naša spoznanja o odnosu staršev do dvojezične šole in o vprašanih v večnacionalnem okolju v Lendavi.

Po vsebini je mogoče pripombe in predloge staršev razvrstiti v naslednje sklope:

1/ Soglasje in podpora veljavni koncepciji in praksi dvojezične šole. Starši, ki izražajo podporo dvojezični šoli poudarjajo, da to šolstvo ustrezno rešuje izobraževanje v večnacionalnem okolju. Starši navajajo, da njihovi otroci nimajo težav z dvojezičnostjo v šoli (v njihovem domu in v okolju potekajo pogovori dvojezično). Ti starši so prepričani, da je v dvojezičnem okolju znanje obeh jezikov nujno. Svojo podporo dvojezičnemu izobraževanju utemeljujejo tudi s tem, da dvojezična šola omogoča, brez večjih težav, nadaljevanje šolanja v srednjih šolah.

Starši, ki imajo mlajše otroke v nižjih razredih osnovne šole, navajajo, da je nov način pouka (nivojski pouk madžarskega jezika), mnogo bolj uspešen od enotnega jezikovnega pouka. Soglasje in podporo dvojezični šoli dajejo tudi nekateri starši, ki so se priselili iz drugega jezikovnega okolja (iz notranjosti Slovenije) in sicer zlasti zato, ker so se naučili madžarskega jezika, kar jim je bistveno olajšalo vključevanje v novo dvojezično okolje.

2/ Soglasje koncepta dvojezične šole z določenim zadržkom. Ta skupina staršev, (ki tvori najštevilnejšo skupino med starši), predlaga nekatere spremembe v praksi dvojezične šole, in sicer:

- domačih nalog naj bi bilo manj in naj bi bile manj zahtevne, ker otrok iz slovenskega jezikovnega okolja ni sposoben samostojnega reševanja nalog;
- otroci so preobremenjeni z madžarskimi izrazi in težko slovnico, pouk je moten in neživljenjski;
- pri madžarskem jeziku bi bilo treba diferencirati delo učencev, otroke bi bilo treba razvrstiti po znanju madžarskega jezika v skupine in temu ustrezno obremenjevati (v šolskem letu 1990/91 nov koncept pouka madžarskega jezika še ni zajel zaključne razrede osnovne šole);
- učitelji bi morali biti temeljiteje usposobljeni za delo v dvojezični šoli;
- potrebne bi bile nove metode dela, več sodobnih učnih pripomočkov, večja strokovnost učiteljev;
- slovenskim otrokom bi bila potrebna širša razlaga iz madžarskega jezika, da bi bolje razumeli učno snov, madžarske naloge iz "Gyakorló nyelvtan" so prezahtevne;
- domače branje iz madžarske literature je prezahtevno za slovenske otroke in zato niso sposobni samostojne obnove prebrane vsebine;
- ocenjevanje pri madžarskem jeziku ni ustrezno, madžarski jezik naj bi se ocenjeval kot ostali predmeti, hkrati pa naj bi tudi ta predmet vplival na končni všolski uspeh;
- učenci slovenske narodnosti se ne naučijo madžarskega jezika, ker zadostno oceno si pridobijo, če znajo, ali ne.

V to skupino lahko tudi tiste starše (njihovo število je 20), ki sicer izjavljajo, da podpirajo dvojezičnost, vendar naj bi bil madžarski jezik v vlogi učnega predmeta t.j. naj ne bi bil jezik pouka pri vseh predmetih.

Na podlagi neformalnih razgovorov v Lendavi s pripadniki slovenske in madžarske narodnosti smo zaznali, da število ljudi (staršev in tudi drugih), ki zagovarjajo to stališče, narašča. V dialogu z njimi smo opozarjali, da pomeni reduciranje madžarskega jezika na šolski predmet, odstopanje od bistva dvojezične šole. Opazno je bilo, da naši respondenti in sogovorniki v neformalnih

razgovorih, niso zaznavali bistvenih razlik (zaradi neinformiranosti ali iz drugih razlogov), ki jih implicirata dva različna pristopa, to je integralni dvojezični pouk in poučevanje jezika kot učnega predmeta na šoli.

Najpogostejše so starši konkretizirali svoje zamisli o pouku madžarskega jezika in predlagali, da naj bi se madžarski jezik poučeval kot nemški jezik na šoli, (t.j. kot predmet), vsi ostali predmeti pa naj bi se poučevali v slovenskem jeziku. Starši utemeljujejo svoje predloge s težavami s katerimi se srečujejo slovenski otroci pri dvojezičnem pouku, hkrati pa menijo, da bi bil na ta način madžarski jezik bolj prilagojen znanju učencev.

Ko poskušamo strniti pripombe in predloge staršev o madžarskem jeziku, na splošno ugotavljamo, da starši madžarske narodnosti in starši iz narodnostno mešanih zakonov, želijo čim kvalitetnejši (kar hkrati pomeni tudi zahtevnejši) pouk madžarskega jezika, slovenski starši pa se zavzemajo za manj zahteven, znanju učencev prilagojen pouk madžarskega jezika. Rešitve se ponujajo na podlagi rezultatov eksperimenta, opravljenega v nižjih razredih osnovne šole, ki uvajajo nivojski pouk madžarskega jezika, prilagojen znanju učencev.⁶ Predvidevamo, da bodo z novim načinom pouka madžarskega jezika, ki se že uvaja v višje razrede osnovne šole, odpadle nekatere kontraverze (zaznavne tudi v I. in II. delu naše študije) o pouku madžarskega jezika.

Razgovori s starši o dvojezični šoli kažejo, da kljub večdesetletni praksi dvojezične šole, nekaterim staršem (njihovo število ni zanemarljivo malo) temeljni koncept dvojezične šole še ni docela jassen. Zato je nujno, da šola v okviru sodelovanja s starši nenehno (in vedno znova za nove generacije staršev) pojasnjuje utemeljenost dvojezične šole na narodnostno mešanem območju Lendave, smotne in temeljne konceptualne sestavine dvojezične šole. Le na ta način se bo mogoče izogniti protislovjem, ki jih vsebujejo izjave staršev o dvojezični šoli:

3/ Izrazito odklanjanje koncepcije dvojezične šole. Le maloštevilni starši (4) so ob koncu intervjuja utemeljevali svoj negativen odnos do dvojezične šole. Njihove pripombe, ugotovitve in ugovori na račun dvojezične šole so naslednji:

- dvojezičen pouk predstavlja obremenitev za otroka, raven pouka je pretežak za slovenske učence, ocenjevanje je neobjektivno, otroci se neradi učijo madžarskega jezika;

- z dvojezičnim šolstvom že 30 let eksperimentirajo, dvojezično se naj učijo otroci madžarske narodnosti, za Slovence je dovolj znanje madžarskega jezika kot tujega jezika;

- za dvojezičnost ne zadošča le šolstvo, zagotoviti je treba madžarske kulturne dobrine, razvijati infrastrukturo;

- bolje bi bilo spontano učenje madžarskega jezika, brez slovenščine, prisile, pomemben je pogovorni jezik;

- ta način pouka je politično forsiran, pouk je neživljenski, otroke posiljujejo z madžarščino, v osmih letih se naučijo manj madžarščine kot nemščine v štirih letih;

- ugled dvojezične šole je padel, mnogi podpirajo dvojezično šolo le iz koristoljublja.

Že predhodno v okviru drugih vprašanj ankete o podpori staršev smo ugotovili,

6. Podrobneje o tem v publikaciji dr. Albine Nečak Lük, Vzgoja in izobraževanje v večjezičnih okoljih, I. in II. del, Ljubljana 1989

da praviloma dvojezične šole ne podpirajo (razen redkih izjem) družine, ki so se preselile iz slovenskega ali hrvaškega jezikovnega okolja. Ne glede na nizko število staršev, ki so v okviru naše raziskave izrazili svoje nestrinjanje s konceptom dvojezične šole, bo morala šola in za šolstvo pristojni organi, preučiti pripombe staršev iz te skupine in si prizadevati za odpravo vzrokov odklanjanja dvojezične šole.

Sklepne ugotovitve in predlogi

V okviru naše študije o sodelovanju staršev pri uresničevanju koncepcije dvojezične vzgoje in izobraževanja smo s pomočjo empiričnih podatkov (intervju s starši učencev 8. a in 8. b razreda v šolskem letu 1990/91, neformalni razgovori o dvojezičnosti v družini, šoli in v širšem narodnostno mešanem okolju s prebivalci Lendave, opazovanja uresničevanja dvojezičnosti v javnem življenju) preučili nekatera pomembna vprašanja dvojezičnega izobraževanja v Lendavi, ki vplivajo na recepcijo in uspešnost dvojezične šole.

V središču naše pozornosti so se nahajali starši učencev 8. a in 8. b razreda in njihovo sprejemanje dvojezičnosti na področju vzgoje in izobraževanja. V zvezi s tem smo preučevali oblike in metode, ki jih je dvojezična osnovna šola v Lendavi uveljavljala pri seznanjanju staršev s smotri, vsebino in z rezultati dvojezičnega pedagoškega dela.

Pridobljene empirične podatke v drugem delu "case study" v šolskem letu 1990/91 smo sproti primerjali s podatki iz prvega dela študije (šolsko leto 1989/90) in sproti opozarjali na podobnost ali različnost rezultatov.

Naše temeljne ugotovitve so:

1/ Podatki o narodnostni sestavi 8. a in 8. b razreda kažejo, da 46,9% učencev izhaja iz narodnostno mešanih zakonov. To dejstvo ima svoj odraz v jezikovni rabi v družini, šoli in v okolju.

V družinah zajetih v "case study" je največ v rabi slovenski jezik. To stanje po svoje dokumentira tudi dejstvo, da je večina intervjuvancev izbrala za jezik intervjuja slovenski jezik (86,8% pogovorov je potekalo v slovenskem jeziku).

Naša opazovanja so prav tako potrdila, da se tudi v javnem življenju v Lendavi vedno bolj uveljavlja slovenski jezik. Številni Madžari rabijo slovenski jezik kot jezik komunikacije v strokovnih razpravah in v javnem življenju. Iz teh pojavov lahko sklepamo, da jezikovna (verjetno hkrati tudi emocionalna) povezanost z izvirno etnično skupino, ni več trdna, oziroma lahko slabi zavest o narodni pripadnosti in odpira pot k tihi asimilaciji.

Vprašanja povezana z upadanjem rabe madžarskega jezika (hkrati z morebitno krizo identitete) smo pri našem delu srečevali na različnih ravneh v družini (mnogi starši menijo, da je obvladovanje slovenskega jezika na zahtevnejši ravni, nujen pogoj za kasnejše uveljavljanje v stroki in v življenju), šoli in v javnem življenju. V okviru "case study" smo ta vprašanja lahko le registrirali, skupaj s predlogom, da naj bi se prihodnje raziskovalno delo temeljito posvetilo omenjenim vprašanjem.

Iz naših podatkov izhaja, da narašča dvojezična komunikacija (med zakonci, straši in otroki, manj med mlado generacijo in njihovimi starši). Opazen je vpliv dvojezičnosti v javnem življenju (napisi, javna občila, uradi). Naša opazovanja

kažejo, da so dvojezični govorci pretežno Madžari, v manjši meri pa tudi Slovenci.

2/ Naše ugotovitve kažejo na to, da je naklonjenost staršev do dvojezičnega šolstva tesno povezana s poznavanjem (razumevanjem in govorjenj) in vrednotenjem madžarskega jezika. Odklonilno stališče do dvojezičnega šolstva in do madžarskega jezika smo zasledili praviloma pri sicer maloštevilnih starših, ki ne razumejo in ne govorijo madžarskega jezika. (gre za družine, ki so se preselile iz srbskega in hrvatskega jezikovnega področja).

Odgovori staršev potrjujejo ugotovitve iz leta 1989, da starši visoko cenijo jezikovno znanje svojih otrok in v skladu s tem pripisujejo ustrezen pomen učenju slovenskega in madžarskega jezika. Naši rezultati potrjujejo voljo staršev za medsebojno razumevanje in sožitje na narodnostno mešanem območju v Lendavi.

Starši so tudi v II. delu "case study" najvišje vrednotili prispevek dvojezične šole k spoznavanju dveh jezikov, dveh kultur in k sožitju na narodnostno mešanem območju. Med pomembnejše dosežke dvojezične šole starši uvrščajo tudi boljše možnosti za obmejno sodelovanje. Poznavanje madžarskega jezika omogoča kvalitetnejše stike s sosednjo Madžarsko.

Naši podatki kažejo, da starši znatno višje ocenjujejo prednosti kot nekatere spremljajoče pojave dvojezične šole (večja obremenjenost učencev, vnašanje slovenskih besed v madžarski jezik in narobe).

3/ Tematika o dvojezični šoli in o mednacionalnih odnosih je prisotna v razgovorih v družinskem krogu, vendar po naših podatkih iz II. dela naše študije v družinskih pogovorih prevladujejo eksistencialna vprašanja (živiljski standard, nezaposlenost, itd.), ki so včasih tudi povezana z mednacionalnimi odnosi v okolju (zaposlovanje delovne sile iz sosednje Hrvatske).

4/ V šolskem letu 1990/91 je šola utrjevala klasične oblike sodelovanja s starši (roditeljski sestanki, govorilne ure). Starši so na roditeljskih sestankih in govorilnih urah sodelovali v ustreznem številu. Kontakte s šolo zdržujejo predvsem matere.

Dan odprtih šolskih vrat v šolskem letu 1990/91 šola ni organizirala. Starši (zlasti očetje) uspešno sodelujejo v delu interesnih dejavnosti.

Naša splošna ugotovitev je, da so bili v preteklih letih stiki staršev z dvojezično šolo bolj intenzivni. Vsebinsko so kontakti s starši pretežno orientirani na splošna pedagoška vprašanja (učni uspeh, izbira poklica, itd.) Glede stikov šole s starši menimo, da nove okoliščine v družbi (večstrankarska parlamentarna demokracija, prehod na tržno gospodarstvo) narekuje nove oblike in vsebine sodelovanja šole in staršev. Poleg odprtosti šole in informiranosti staršev o ciljih dvojezične šole bi bili potrebni premiki na področju spreminjanja položaja staršev (starši kot partnerji) in glede razvijanja aktivnejše vloge staršev.

5/ Večina staršev zajetih v našo raziskavo v celoti ali delno podpira koncepcijo dvojezične šole. Število staršev, ki imajo izrazito odklonilno stališče do dvojezične šole, je nizko (vendar smo registrirali nekatera znamenja, ki kažejo na to, da se bo število teh staršev v prihodnje verjetno povečalo).

Presenečeni smo bili nad dokaj močno skupino staršev, ki načelno izraža podporo dvojezični šoli vendar pa predlagajo poučevanje madžarskega jezika kot predmeta. S temi predlogi smo se srečevali tudi v I. delu naše študije.

V zvezi s tem pojavom menimo, da bi morala šola na srečanjih s starši razčistiti protislovja v pogledih staršev na dvojezično šolo, hkrati pa prisluhniti

pripombam na račun poučevanja madžarskega jezika (preveč slovnice, pre malo komunikacije, itd.).

6/ Za obstoj in razvoj dvojezične šole je izjemnega pomena, kako se bo artikuliral odnos staršev do dvojezične šole. Šola bo morala tudi v prihodnje vlagati posebne napore za pridobivanje staršev za sodelovanje pri uresničevanju temeljnih smotrov dvojezične šole.

Naši predlogi posredovani v zaključnem delu I. dela "case study" o izboljšanju pedagoškega dela na dvojezični šoli ostajajo še vedno aktualni. Ponovno opozarjamo na pomen pedagoških inovacij, ki že potekajo (projekt pod vodstvom dr. A. Nečak Luk o nivojskem jezikovnem pouku). Z izpeljavo tega projekta bo zadoščeno tudi številnim pripombam staršev na račun jezikovnega pouka v dvojezični šoli.

Prisluhniti bo treba tudi utemeljenim zahtevam predstavnikom madžarske narodne skupnosti po nivojskem pouku zgodovine, ker pouk zgodovine v sedanjih okvirih ne daje učencem madžarske narodnosti, zadostne podlage za oblikovanje nacionalne identitete. Menimo, da dvojezična šola potrebuje okrepljeno strokovno in raziskovalno delo, ki bo oživljalo nekoliko že ostarelo podobo dvojezične šole. Potrebni so smelejši prodori v tradicionalno pedagoško delo (čeprav se zavedamo, da vse inovativne poskuse ovira pomanjkanje finančnih sredstev), kot na primer team teaching, ali pouk nekega predmeta n.pr. teden ali mesec samo v slovenskem ali samo v madžarskem jeziku (nato pa obratno).

Le z nenehnimi inovativnimi posegi in izboljšavami na področju pedagoškega dela bo mogoče ohranjati kvaliteto dvojezične šole in tudi pozitivni odnos staršev do dvojezične vzgoje in izobraževanja.

Summary

ATTITUDE OF PARENTS TOWARDS BILINGUAL SCHOOL AT LENDAVAL (Case study)

The paper represents a segment from the second part of the research "The participation of parents, school and the social surrounding in the implementation of the concept of bilingual education". The research that was carried out within the framework of the OECD/CERI project "Education and language pluralism" deals with the attitude of parents (41 fathers and 47 mothers) of 8a and 8b form of the bilingual elementary school at Lendava in the school year 1990/91.

The attitude of parents towards bilingual school was ascertained on the basis of interviews with parents (thereby fathers and mothers defined their attitudes towards the school separately), by focussed observations (of language situations and interethnic relations at Lendava), as well as by research of the school documentation at the bilingual elementary school at Lendava.

The article illustrates characteristics of families included in the case study, i.e. family communication language, evaluation of the significance of the Slovene and Hungarian languages, parents' experiences regarding the bilingual school, parents' opinions on its advantages and disadvantages, family discussions on problems related to bilingual school and on interethnic Slovene-Hungarian relations, suggestions and observations of parents regarding the work of the bilin

gual school, support and acceptance as well as denial of the concept and practice of the bilingual school. The basic findings of the "case study" are:

Most of the families, participating in the research, communicate in Slovene, despite the high number of the ethnically mixed marriages in our sample (46,9% of the pupils of 8a and b forms originate from ethnically mixed marriages). Moreover, our observations and informal conversations with the inhabitants of Lendava confirmed that the Slovene language is increasingly gaining value in public life.

Parents' favourable attitudes towards bilingual schooling are closely connected with the knowledge and evaluating of the Hungarian language. Parents highly appreciate the linguistic command of their children and, accordingly, attribute adequate significance to the learning of the Slovene and Hungarian languages. The obtained results confirm parents' will for mutual understanding and coexistence in the ethnically mixed territory of Lendava.

Most of the parents included in our sample support the concept of bilingual school on the whole (42,9%) or partly (48,3%). The number of parents with distinctly negative standpoint towards bilingual school was low in 1990 (8,8%). However, certain signals were perceived, indicating that the number of parents rejecting integral bilingual school might increase.

Our attention was drawn to a group of parents (21,9%) declaring their support of bilingual school, who, nevertheless, suggested the teaching of Hungarian language as a school subject as a better solution. We found out that a number of parents underestimate (due to lack of information, or for other unknown reasons) essential differences between integral two-way bilingual school and the teaching of the Hungarian language as a school subject.

Finally, suggestions as to the further work of the bilingual primary school are offered. Special emphasis is given to the necessity of parents' cooperation with the school, to informing of parents on the basic concept of bilingual school and to participation of parents in further improvement of bilingual school practice.